

УДК 378.4

С. П. Яшук,
здобувач

(Національний університет біоресурсів і природокористування України, м. Київ)
sergiolife92@gmail.com
ORCID: 0000-0002-8309-5898C

ПРОБЛЕМНО-РОЗВИВАЛЬНЕ НАВЧАННЯ ЯК ЗАСІБ РОЗВИТКУ ПРОФЕСІЙНО-ПРАВОВОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ СТУДЕНТІВ

У статті представлено один із найперспективніших напрямів розвитку творчих здібностей особистості, необхідних сучасному фахівцю, проблемне навчання. З'ясовано, що проблемне навчання передбачає засвоєння студентами знань і способів дій проблемним шляхом у кілька етапів: створення проблемної ситуації, аналіз і формування проблеми, висунення гіпотез. Обґрунтовано, що залежно від рівня самостійності студентів у навчальній діяльності використовують відповідний метод проблемного навчання: проблемний виклад, частково-пошуковий і дослідницький методи.

Ключові слова: технологія, розвивальне навчання, проблемне навчання, проектна технологія.

Актуальність. Відповідно поданій А. В. Масленніковою класифікації освітніх технологій, технологія розвивального навчання включає такі освітні технології, а саме: технологія проблемного навчання (теоретичні основи розроблені А. Осборном); технологія проблемно-модульного навчання (теоретичні основи представлено М. А. Чошановим); технологія організації навчання у формі педагогічних майстерень (теоретичні основи розроблено П. Ланжевенном, А. Валлоном, Ж. Піаже); технологія проектного навчання (Дж. І. Е. Дьюї, У. Х. Кілпатрік, Е. Коллінз); Дальтон-технологія (Х. Паркхерст); технологія розвитку критичного мислення учнів (Д. Халперн, Ч. Темпл, Дж. Л. Стіл, К. С. Мередіт); технологія навчальної дискусії (М. В. Кларін); технологія навчальної ділової гри (Д. Г. Левитес, М. В. Кларін), контекстний підхід у навчанні (А. А. Вербицький) [1: 53–64].

Аналіз останніх досліджень та публікацій. За класифікацією сучасних освітніх технологій Т. І. Шамової, Т. М. Давиденко, технологія розвивального навчання віднесена до школи знань (Т. Б. Ельконіна – В. В. Давидова), а технологія проблемного навчання – до школи розвитку (Т. І. Шамової, Т. М. Давиденко). У педагогічній літературі поняття "технологія навчання" і "навчальна технологія" вживають як тотожні. Однак поняття "технологія навчання" є дещо вужчим і означає шлях освоєння конкретного матеріалу в межах певного предмета, теми, питання, а навчальна технологія передбачає розгляд різних технологій навчання [2: 113].

У практиці освітньої діяльності сучасного вищого навчального закладу найпоширеніші такі технології навчання: диференційоване навчання, проблемне навчання, ігрові технології навчання, інформаційні технології навчання, кредитно-модульна технологія навчання, особистісно орієнтоване навчання.

Проблемне (грец. *problema* – задача, утруднення) навчання – дидактична система, яка ґрунтується на закономірностях творчого засвоєння знань і способів діяльності, на прийомах і методах викладання та учіння з елементами наукового пошуку.

Таке навчання передбачає проблемне викладання, тобто створення системи послідовних проблемних ситуацій і управління процесом їх вирішення, а також проблемне учіння – особливу форму творчої навчальної діяльності студентів щодо засвоєння знань і способів діяльності з наявністю аналізу проблемних ситуацій, формулювання проблем і їх розв'язання шляхом висунення припущень, обґрунтування, і доведення гіпотез [2: 114; 3: 227–228].

Т. С. Медведєва робить висновок, що проблемне навчання – один з типів розвиваючого навчання, істотною відмінністю якого є зближення психології мислення людини з психологією навчання; ділова гра – репетиція виробничої чи суспільної діяльності людини [2: 113–115].

Мета та завдання. Наголосити на основних класифікаціях освітніх технологій та уточнити місце проблемно-розвивального навчання як засобу розвитку професійно-правової компетентності студентів.

Методи дослідження. З метою досягнення цілі дослідження використано такі дослідницькі методи: аналіз і узагальнення емпіричних і теоретичних положень, що містяться у фаховій літературі з різних наукових напрямів (педагогіки, психології, методики навчання тощо) у працях вітчизняних та зарубіжних дослідників.

Методика – сукупність способів та прийомів доцільного виконання будь-якої роботи. Методика навчання – розділ педагогіки, який вивчає правила, способи та прийоми викладання. Розрізняють методика навчального предмета (окрему) і методика навчальної спеціальності (загальну) [2: 4]. Ґрунтуючись на аналізі різнобічних підходів, погоджуємось з думкою вчених, що педагогічна технологія навчання є "культурним поняттям, яке пов'язане з новим педагогічним мисленням і професійною діяльністю вчителя з одного боку, й інтелектуальною переробкою загальноосвітніх, культурних і

соціально значущих якостей і здібностей підростаючого покоління – з іншого [4: 74]. А. С. Киричук під методикою навчання розуміє "мистецтво навчання". Вчений наголошує, що "методика навчання" є вужчим поняттям, порівняно із поняттям "педагогічна технологія". "Педагогічна технологія, – на його думку, – є результатом узагальнення, аналізу педагогічного досвіду, співставлення процесів та результатів різних навчальних методик, їх критики та висновків, що призводить до формування наукових теорій" [4: 96–105].

Найбільш повно, системно і всебічно існуючі освітні технології представлені у двотомному виданні "Енциклопедія освітніх технологій" Г. В. Селевко [5], де виділено близько 500 технологій навчання. Уваги заслуговує й "Енциклопедія педагогічних технологій: посібник для викладачів" А. К. Колеченко [6]. І хоча аж до теперішнього часу існує безліч трактувань поняття освітньої технології, основними її характеристиками вважають детальний опис освітніх цілей; поетапний опис (проектування) способів досягнення заданих результатів-цілей; використання зворотного зв'язку з метою коригування освітнього процесу; гарантованість результатів; відтворюваність освітнього процесу незалежно від майстерності педагога; оптимальність витрачених ресурсів і зусиль [7].

В світлі формування професійної соціокультурної компетентності, ми схилиємося до думки В. О. Калініна і під педагогічною технологією навчання розуміємо проектування педагогічної діяльності вчителя щодо відбору соціокультурного матеріалу, приведення в систему форм і методів формування соціокультурної компетенції учнів і послідовної реалізації проекту майбутнього формування соціокультурної компетентності на практиці, який сприяє розвитку мислення вчителя як особливого соціокультурного феномена, актуалізації його смислотворчої діяльності і формування його професійної компетентності. Виходячи з логіки педагогічного процесу щодо формування професійної соціокультурної компетентності, можемо теоретично запропонувати таку структуру педагогічної технології "діалог культур" як взаємозв'язок компонентів: пріоритетні цілі, на які орієнтується викладач ВНЗ; організація навчального матеріалу (зміст навчання); вибір форм, методів і засобів організації процесу формування професійної компетентності [1].

Методика організації навчання студентів за гнучкими педагогічними технологіями була започаткована в США. Її принципові положення концептуально обґрунтовані В. М. Галузинським, Є. О. Гришиним, Б. І. Коротяєвим, О. А. Устенком, та іншими вченими, які узагальнюють їх у такий спосіб.

1. Нова технологія, насамперед, повинна бути динамічною та гнучкою, забезпечувати режим найбільшого сприяння для реалізації індивідуальних інтересів та можливостей студентів.

2. У ній усувається багатопредметність, багатопрофільність, тобто та ситуація, коли студенти змушені одночасно вивчати протягом семестру 10–12 навчальних дисциплін, а відповідно 10–12 викладачів конкурують між собою у спонуканні студентів займатися якраз "їх предметом".

3. У новій технології навчання закладаються гнучкі і концентровані, індивідуально "енергомісткі" форми вивчення кожної навчальної дисципліни або окремо або у великому блоці чи пакеті.

4. У гнучкій технології закладаються принципово нові форми контролю та оцінювання знань студентів і рейтинги індивідуальності співбесіди, публічні огляди, захисти підсумків практики, поточні відповіді на семінарах [6: 7–8].

Проект – в перекладі з латинської – "кинутий вперед". Метод проектів, відомий також як метод проблем, виник в другій половині XIX століття у США. Його пов'язують з ідеями американського професора В. Х. Кільпатрика. Він проголосив основним завданням школи навчання через практичну діяльність учнів, яка спрямована на створення умов для самонавчання, збудження ініціативи та особистої зацікавленості в пізнанні певної проблеми. Сучасна проектна технологія веде процес навчання до вирішення проблемних ситуацій [7: 273–277]. С. С. Кадубовською виокремлено етапи створення навчального проекту: етап цілепокладання; планування; вибір методів перевірки прийнятих гіпотез; на захисті проекту.

Дослідники наголосили, що проектна технологія навчання є універсальною і може бути використана викладачами у п'яти сферах життєдіяльності людини: людина-природа; людина-людина; людина-техніка; людина-художній образ; людина-знакові системи [6: 24–28].

Колток Л. зазначила, що серед способів інтенсифікації навчання особливе значення має застосування проблемно-пошукових методів: навчальні бесіди, дискусії, дослідження, пізнавальні ігри, самостійна робота учнів / студентів, алгоритмізація, інше.

Андреева В. М. зауважує, що вчені визначають проблемне навчання з різних позицій: як новий тип навчання (М. Скаткін, І. Лернер); як метод навчання (Л. Панчешникова, В. Оконь); як принцип навчання (Г. Понурова); як освітню технологію (Г. Ксензова, Н. Савіна) [4: 473]. Л. Турішева підкреслює, що вважається якщо 50 % часу на заняттях студент проводить активну навчально-творчу діяльність, тобто виконує індивідуальну роботу, то таку форму навчання можна вважати активною. О. І. Семенюк загострює увагу на наступних основних умовах успішності проблемного навчання: забезпечення достатньої мотивації, здатної викликати зацікавленість до змісту проблеми; раціональне співвідношення

відомого і невідомого; достатній розвиток і рівень знань студентів; висока предметна і методична кваліфікація викладача [8: 176–180].

Використання проектно-дослідницького методу передбачає виховання розумових здібностей, рефлексії, ціле покладання. Велика роль належить інформаційним технологіям. Інформаційне забезпечення студентів у процесі проектно-дослідницької діяльності – це вільний доступ до необхідної навчальної, наукової, культурної та будь-якої іншої інформації. Дослідники подають найбільш поширені варіанти створення середовища навчання за допомогою комп'ютерних технологій, а саме: інформаційні; тестові; проблемні; імітаційні; складні реальні системи [9: 284–289; 10: 418–423].

Т. Божко вводить поняття проектно-дослідницької культури як "означеного інтегрованого показника якості в процесі підготовки...оскільки саме вона свідчить про відповідність результатів діяльності до мети і завдань, поставлених в процесі її виконання".

Л. Колодійчуком визначені етапи концепції проектування дидактичної системи навчального процесу, а саме: пошуковий (первинна діагностика, прогнозування); моделювання; організаційно-управлінський (планування, програмування); конструкторський. Дослідник зауважує, що лише поступове проходження всіх стадій (етапів) проектувальної діяльності дає змогу досягти запланованих характеристик об'єкта – професійних компетентностей фахівця.

О. М. Топузов під проблемно-пошуковою грою розуміє ряд дій, який викликають планомерний, продуманий, цілеспрямований процес, спрямований на формування, розвиток та становлення творчої самостійної діяльності при вирішенні проблемних завдань.

Рукшан Л. В. відзначає, що "під час лекції лектор звертається до аудиторії з питаннями, які попереджують механічне записування матеріалу лекції, стимулюють незалежне мислення студентів і допомагають лектору оцінити ефективність своєї лекції і оцінити не заготовлені раніше знання студентів". Дослідник наголошує, що для присутності виховного моменту лекції, доцільно приводити приклади професійної самостійності конкретних випускників даного вишу.

Л. П. Хахула звертає увагу на шляхи в організації самостійної роботи [5: 96–97], що сприяють активізації набутих студентами знань, а саме: "створення проблемних ситуацій як у практичній роботі, так і на лекціях, вихід з яких знаходять самі студенти.

В. Мартинюк, на основі досліджень, дає визначення інтерактивному проекту – "це активна творча суб'єкт-суб'єктна, суб'єкт-об'єктна взаємодія, яка передбачає формування, розвиток і вдосконалення... на основі прийняття усіма учасниками співпраці єдиної системи значень, координації цілеспрямованих зусиль та створення спільного або індивідуального матеріального продукту" [5].

Висновки та перспективи подальшого дослідження проблеми. Ми, погоджуючись з дослідниками (К. С. Кисіль, Л. В. Кириллова, О. М. Кириллов), наголошуємо, що саме дві технології навчання сприяють формуванню життєвої професійно-правової компетентності майбутніх фахівців: проектна ("стимулювання інтересу до нових знань, розвиток учня / студента через розв'язання проблем і застосування їх у конкретній діяльності"); продуктивна ("продуктивне навчання – це навчання на основі продуктивної діяльності в реальних (а не навчальних, соціальних ситуаціях").

Перспективою нашого подальшого дослідження є продуктивне навчання. І Бьом, Й. Шнейдер наголошують, що "продуктивне навчання починається з діяльності, тобто навчання саме є продуктом, який отримують за допомогою виробничої активності. Молоді люди стають активними й починають робити щось, у них починає діяти установка: поліпшити, досягти, зберегти, взаємодіяти".

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Масленникова А. В. Семинар традиционные и личностно – ориентированные технологии / А. В. Масленникова // Практика административной работы в школе. – 2003. – № 7. – С. 53–64.
2. Медведева Т. С. Активізація навчально-пізнавальної діяльності студентів / Т. С. Медведева // Розвиток наукових досліджень. – 2006. – Зб. матер. міжн. наук.- практ. конф. : Полтава, 2006. – С. 113–115.
3. Яшук С. П. Навчання спеціальним дисциплінам : теорія і практика / С. П. Яшук // Розвиток сучасної освіти: теорія, практика, інновації. – 2016. – Матер. II міжн. наук.- практ. конф. : Київ, 2013. – С. 227–228.
4. Журавська Н. С. Методика навчання та виховання у вищих навчальних закладах країн Європейського Союзу та України : порівняльний аспект : [монографія] / Н. С. Журавська. – Ніжин : Видавець ПП Лисенко М. М., 2015. – 608 с.
5. Журавська Н. С. Педагогічна освіта для викладачів вищої аграрної школи : наукові дослідження // Сучасні наукові дослідження та розробки : теоретична цінність та практичні результати. – Зб. матер. міжн. наук.- практ. конф. : Братіслава, 2016. – С. 96–97.
6. Лузан П. Г. Активізація навчання в сільськогосподарському вузі / П. Г. Лузан. – К. : НАУ, 1996. – 42 с.
7. Джеджула О. М. Проектно-дослідницька діяльність як основа розвитку творчого мислення студентів ВНЗ / О. М. Джеджула, Д. В. Зінченко // Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання у підготовці фахівців : методологія, теорія, досвід, проблеми : [зб. наук. пр.]. – Київ-Вінниця, 2011. – Вип. 27 – С. 273–277.
8. Семенюк О. І. Проблемний підхід як засіб активізації самостійної навчально-пізнавальної діяльності студентів у процесі навчання хімії у ВНЗ І-ІІ рівнів акредитації / О. І. Семенюк // Сучасні інформаційні

- технології та інноваційні методики навчання у підготовці фахівців : методологія, теорія, досвід, проблеми : [зб. наук. пр.] – Київ-Вінниця, 2011. – Вип.27 – С. 176–180.
9. Nagorniuk O Pedagogical Problems of Ecological (Environmental) Training in Technical Universities// Technika-Informatyka-Edukacja: Theoretical and Practical Problems of Informatics and Information Education. – Rocznik naukowy NR-1/2013/czesc1. – Rzeszow, 2013. – P. 284–289.
 10. Yashchuk S. The Development of Law in Ukraine : Realities and Prospects // Edukacja – Technika – Informatyka. Rocznik naukowy. – 2013 : Rzeszow, 2013. – Nr 4. – 2013. – Część 1. – P. 418–423.

REFERENCES (TRANSLATED & TRANSLITERATED)

1. Maslennikova A. V. Seminar traditsionnye i lichnostno – orientirovannye tekhnologii [Traditional Workshop and Personal-Oriented Technologies]// A. V. Maslennikova // Praktika administrativnoi raboty v shkole [Staff Work Practice at School]. – 2003. – № 7. – S. 53–64.
2. Medvedeva T. S. Aktyvizatsiia navchal'no-piznaval'noi diial'nosti studentiv [Activation of Students' Cognitive Activities] / T. S. Medvedeva // Rozvytok naukovykh doslidzhen' [Development of Scientific Researches]. – 2006 : Zb. mater. mizn. nauk.- prakt. konf. : Poltava, 2006. – P. 113–115.
3. Yashchuk S. P. Navchannia spetsial'nykh dystsyplin : teoriia i praktyka [Teaching Special Subjects : Theory and Practice] / S. P. Yashchuk // Rozvytok sychasnoi osvity : teoriia i praktyka, innovatsii [Development of Modern Education : Theory and Practice, Innovations]. – Zb. mater. mizhn. nauk.– prakt. konf. : Kyiv, 2016 . – S. 227–228.
4. Zhuravska N. S. Metodyka navchannia ta vykhovannia u vysykh navchal'nykh zakladakh krain Yevropeiskogo Soiuzu ta Ukrainy : porivnial'nyi aspekt [Methods of Teaching and Education in Higher Educational Institutions of Ukraine and the European Union's : Comparative Aspect] : [monografiia] / N. S. Zhuravska. – Nizhyn : Publisher PE Lysenko M., 2015. – 608 s.
5. Zhuravska N. S. Pedagogichna osvita dlia vykladachiv vyschoi agrarnoi shkoly : naukovy doslidzhennia [Pedagogic Education for Teachers of Higher Agrarian School : Scientific Researches] / N. S. Zhuravska // Suchasni naukovy doslidzhennia ta rozrobky : teorytychna tsinnist' ta praktychni rezul'taty [Modern Research Studies and Inventions : Theoretical Value and Practical Results]. – Zb. mater. mizhn. nauk.– prakt. konf. : Bratislava, 2016. – S. 96–97.
6. Luzan P. G. Aktyvizatsiia navchannia v sil'skogospodars'komu vuzi [Activation of Education at the Agricultural Institution] / P. G. Luzan. – K. : NAU, 1996. – 42 s.
7. Dzhdzhula O. M. Proektno-doslidnyts'ka diial'nist' yak osnova rozvytku tvorchoho myslennia studentiv VNZ [Project-Oriented Exploratory Activity as the Development Basis of the Tertiary Students' Creative Thinking] / O. M. Dzhdzhula, D. V. Zinchenko // Suchasni informatsiini tekhnologii ta innovatsiini metodyky navchannia u pidgotovtsi fakhivtsiv : metodologii, teoriia, dosvid, problemy [Modern Information Technologies and Innovative Teaching Methods in the Preparation of Specialists' Training : Methodology, Theory, Experience and Problems] : [zb. nauk. pr.]. – Kyiv-Vinnytsia, 2011. – Vyp. 27. – S. 273–277.
8. Semeniuk O. I. Problemnyi pidkhid yak zasib aktyvizatsii samostiinoi navchal'no-piznaval'noi diial'nosti studentiv u protsesi navchannia khimii u VNZ I-II rivniv akredytatsii [Problem-Based Approach as a Means of Students' Independent and Educational Cognitive Activity in the Process of Chemistry Training in Institutions of the I-II level of Accreditation] / O. I. Semeniuk // Suchasni informatsiini tekhnologii ta innovatsiini metodyky navchannia u pidgotovtsi fakhivtsiv : metodologii, teoriia, dosvid, problemy [Modern Information Technologies and Innovative Teaching Methods in the Preparation of Specialists' Training : Methodology, Theory, Experience and Problems] : [zb. nauk. pr.]. – Kyiv-Vinnytsia, 2011. – Vyp. 27. – S. 176–180.
9. Nagorniuk O Pedagogical Problems of Ecological (Environmental) Training in Technical Universities// Technika-Informatyka-Edukacja: Theoretical and Practical Problems of Informatics and Information Education. – Rocznik naukowy NR-1/2013/czesc1. – Rzeszow, 2013. – P. 284–289.
10. Yashchuk S. The Development of Law in Ukraine : Realities and Prospects // Edukacja – Technika – Informatyka. Rocznik naukowy. – 2013 : Rzeszow, 2013. – Nr 4. – 2013. – Część 1. – P. 418–423.

Яцук С. П. Проблемно-развивающее обучение как средство развития профессионально-правовой компетентности студентов.

В статье представлен один из самых перспективных направлений развития творческих способностей личности, необходимых современному специалисту, а именно, проблемное обучение. Выяснено, что проблемное обучение не несет в себе усвоения студентами знаний и способов действий проблемным путем в несколько этапов: создание проблемной ситуации, анализ и формирование проблемы, выдвижение гипотез. Обосновано, что в зависимости от уровня самостоятельности студентов в учебной деятельности используют соответствующий метод проблемного обучения: проблемное изложение, частично-поисковый и исследовательский методы.

Ключевые слова: технология, развивающее обучение, проблемное обучение, проектная технология.

Yashchuk S. P. Problem-Developing Learning as a Means of Students' Professional and Legal Competence Development.

Problem setting. The article is focused on the basic classifications of educational technologies, and it specifies the position of the problem-developing learning as a means of students' professional and legal competence development.

Methods. To achieve objectives of the research the following research methods were applied: analysis and synthesis of empirical and theoretical foundations that are presented in the professional literature of various scientific fields (pedagogy, psychology, training methodology etc.) in works by domestic and foreign researchers.

Results. Problem-based learning is presented as one of the most promising ways of developing person's creative skills that a modern specialist needs. It was found out that problem-based learning involves mastering knowledge and a plan of actions made through a problem-based way in several steps: simulation of a problem-based situation, analysis and statement of a problem, forming a hypothesis.

It is justified that according to the level of students' independence in educational activity, the appropriate method of problem-based training is used: problem method, partial search method or research method.

Conclusions. While agreeing with the researchers (K. S. Kysil, L. V. Kyrylova, O. M. Kyryllov), it is noted that project and productive learning technologies facilitate professional and legal competence development of the prospective specialists. Next perspective for our further research will be productive learning.

Key words: techniques, developing learning, problem learning, project technologies.